

AZ OLVASÓK IGÉNYEIRŐL

Két tanulmány fekszik előttem. Az egyiket Dobos Piroska elvtársnő készítette, és a VIII. kerületi tanácsososztálya Ervin Könyvtára nőolvasóinak igényeiről beszél. A másikban Kordos László, a miskolci Megyei Könyvtár munkatársa közli a könyvtára felnőtt tanácsososztálya 1954. szeptember havi fongalmának adatait. A két tanulmányt mást és mást vizsgál: az egyik kívánságot, a másik a kölcsönzés tényeit, mégis mindkettő az olvasók izléséről, igényeiről beszél.

I.

DOBOS PIROSKA hasonlóan egy 1937-ben elvégzett közvéleménykutatáshoz (közreadta: Fort Sándor: *Egy népkönyvtár nevelőmunkássága nőolvasói körében* címmel a Fővárosi Könyvtár 1937-es évkönyvében) a foglalkozáson és az életkoron kívül két kérdést tett fel a könyvtár nőolvasóinak: »*Legkedvesebb magyar íróm?*« és »*Legkedvesebb külföldi íróm?*«

Ezekre a kérdésekre 869 nőolvasó adott választ. A válaszokat Dobos elvtársnő több szempontból csoportosította — hogy az eredmény az 1937-essel egybevethető legyen, lehetőség szerint követte Fort Sándor módszerét. A válaszokat középiskolai tanuló, egyetemi hallgató, értelmiségi dolgozó, munkásnő és háztartásbeliekre osztotta, a szépirodalmat pedig — a kérdésekből következően — magyarra és külföldre. Megszámlálta és összesítette, hogy a csoportokon belül egyes írókat hányan vallanak kedvencüknek.

Vizsgálataiból érdekes és figyelemre-méltó dolgokat tudunk meg, különösen, ha egybevetjük őket az 1937-es vágyakkal. 1937-ben 221 nőolvasó véleményét dolgozták fel. A kedvelt írók sorrendje akkor így alakult:

Harsányi Zsolt	23	Stefan Zweig	5
Nyíró József	20	M. Mitchel	4
Zsigray Julianna	12	Szántó György	3
Földi Mihály	10	Dumas	3
Gulácsy Irén	9	Rachmanova	3
Herczeg Ferenc	7		

Aldrich, Barclay, Berend Miklósné, Cronin, Eötvös J., Erdős Renée, Földes Jolán, Galsworthy, Just Béla, Körmendi Ferenc, Maugham, Orczy E., Proust, Raymond, Wilder, Tormay C. és Tolsztoj L. két-két szavazatot kapott. (Az egy szavazatot kapottakat — 77 volt ilyen — most nem közöljük.) A könyvtárosok becsületére legyen mondva: a valóságos olvasás akkor is kedvezőbb képet mutatott.

Az új közvéleménykutatás tanulsága szerint az izlésbeli változás óriási. Ma az

összesített adatok szerint *Jókai* áll az élen, 346-al, utána *Móricz Zsigmond* (175), majd *Mikszáth* (107) következnek. A kedveltségi sorrend utánuk a következő:

Dickens	82	London	13
Tolsztoj L.	55	Verne	13
Dumas	53	Kosztolányi Dezső	11
Balzac	51	Szabó Pál	11
Gorkij	46	Cronin	11
Móra Ferenc	37	Upton Sinclair	11
Th. Mann	35	Arany János	9
Maugham	35	Déry Tibor	8
Maupassant	32	Krudy Gy.	8
Gárdonyi	31	Petőfi	8
Galsworthy	28	Dreiser	8
Erenburg	26	Lagerlöf	8
Shaw	25	Solohov	8
Hugo	24	Veres Péter	7
Zola	21	Fagyjev	7
Karinthy Frigyes	16	Fast	7
Andersen Nexő	16	Anatole France	7
Dosztojevszkij	13	Stendhal	7
Zweig S.	13	Wells	7

A magyar írók közül utánuk Kovai Lőrinc, Aczél Tamás, Illés Béla, Sásdi Sándor, Ady, Illyés következnek. A külföldiek közül pedig: Lewis Sinclair, Tolsztoj A., Csehov, Goethe, Puskin, Romain Rolland, Sudermann, Thackeray, Werfel, Wilde, Azsajev, Hardy, Molière, Turgenyev. Kettő-hárman még más 38 író tartanak kedvencüknek.

Természetesen a foglalkozási ágak szerinti részletes elemzés más és más sorrendet ad: az egyetemi hallgatóknak közül Móriczot szeretik a legtöbben, a külföldi írók közül pedig Gorkijt, az értelmiségi dolgozók Thomas Mann-t. Kisebbségi sorrendbeli eltéréseket a többi olvasó csoportok is mutatnak.

A statisztika önmagában is világosan beszél: az 1930-as évek kedvencét, Harsányi Zsoltot a megkérdezettek közül ma már csak ketten vallották legkedvesebb írójuknak, Nyíró József, Zsigray Julianna, Földi Mihály nevével ma már nem találkozunk. Mitchel, Erdős Renée, Földes Jolán, Orczy Emma, Berend Miklósné, Tormay Cecil népszerűségének szintén bealkonyult. A nagy realista írók az élre kerültek és ma már a kitünő szovjet írókat is ismerik és szeretik az olvasók. A fejlődés tehát kétségtelen, de nem kielégítő. Mai magyar íróink közül még kevesen lopták be magukat az olvasók szívébe. (Az említettekkel kívül csupán Nagy Lajos, Sándor Kálmán, Németh László, Tamási Áron, Tersánszky Józsi Jenő szerepel.) A szovjet írók népszerűségével sem lehetünk még megelégedve. A közvéleménykutatás, a már felsoroltakon kívül, csupán Azsajev, Polevoj, Osztrovszkij, Spanov, Szimonov nevével hozta felszínre. A könyvtárosoknak

az olvasók ízlésének fejlesztése terén még sok a tennivalójuk. Ehhez a munkához kétségkívül hasznos segédeszköz az ilyen közvéleménykutatás, amilyent Dobos Piroska végzett el. És még hasznosabbá válik majd akkor, ha — mint ezt tervezik — ugyanezen műolvasók tényleges olvasmányait is felméri, és a vágyat a valósággal vetik egybe.

Úgy gondolom azonban, hogy az 1937-es módszerek átvétele nem volt egészen helyes és az olvasók igényeiről nem is ad teljesen hű képet. A rendszeresen olvasó, művelt embernek általában nem egy kedvenc írója van, hanem több, vagy gyakran sok, akiket szeret és akikről majdnem egyformán szívesen olvas. Az egykönnyűség jobbjára a műveletlen emberekre, a keveset olvasókra jellemző, vagy a rajongó — de rajongásuk tárgyát gyakran változtató — fiatal lányokra. Könyvtáraink olvasói — és ezt éppen az bizonyítja, hogy könyvtárból olvasnak, tehát választékok igényelnek — túlnyomó többségükben nem ilyenek. Helyesebb lett volna tehát a kérdést úgy feltenni: »Kik a kedves íróim?« Igaz, így az összehasonlítás nehezekebb, a feldolgozás és elemzés bonyolultabb lett volna. De az is bizonyos, hogy a kép is realisabb; mert könnyen lehetséges az, hogy valakinek a leges-legkedvesebb írója Jókai, de nagyon szívesen olvas — éppen mert mai életünkről beszél neki — mai magyar író-tól is, bár az művészi színvonalban, érdekes meseszövevényben nem éri el Jókait. Ugyanez állhat szovjet íróra is.

II.

KORDOS LÁSZLÓ más oldalról fogott az olvasók ízlésének kutatásához. Mint már említettem, a miskolci Megyei Könyvtár felnőtt kölcsönosztályának szeptember havi forgalmáról készített részletes kimutatást. Megvizsgálta a látogatók nem és foglalkozás szerinti megoszlását, a kölcsönözött műveket pedig különböző kategóriák, (*ismeretterjesztő művek, szépirodalom*) és ezen túlmenően a legnépszerűbb szerzők szerint is csoportosította. Eredményeit összevetette és kimutatta azt is, hogy a legnépszerűbb szerzőtől kölcsönözött művek közül hány jutott egy látogatóra, majd az állomány megvizsgálása után néhány keresett író a könyvtárban meglévő műveinek felhasználtsági fokát is kiszámította. Ezek az összeállítások igen tanulságosak.

A könyvtár látogatóinak 53%-a férfi, 47%-a nő. A kor szerinti megoszlás a következő:

14—18 év között	32%
18—40 év között	42%
40 év felett	26%

A foglalkozás szerint:

Középiskolások	30%
Egyetemi hallg.	3.8%
Munkás	16%
Értelemiségi és alkalmazott	28%
Kisiparos	0.2%
Háztartásbeli	12%
Egyéb (katonák, stb.)	10%

Ez csak annyi megjegyzést igényel, hogy az egyetem távolesik a Megyei Könyvtártól és saját könyvtárral rendelkezik, a munkások jórésze az üzemi könyvtárakat látogatja, a parasztság pedig a statisztikában nem szereplő fiókkönyvtárak területén lakik nagyobb számban.

A kölcsönzött művek 11.5%-a volt ismeretterjesztő és tudományos munka (feltűnően kevés az ideológiai, politikai művek forgalma 0.12%), 88.5%-a szépirodalmi mű. Itt már a megoszlás is érdekes:

magyar klasszikus	34%	népi demokratikus	4%
új magyar	16%	nyugati klasszikus	19%
orosz klasszikus	4.5%	mai nyugati	3%
szovjet	5%	ifjúsági	3%

Kordos elvtárs tanulmányában részletesen elemzi ezt a megoszlást, s maga is kevesli az ismeretterjesztő művek olvasottságát. A szépirodalmi művek olvasottsága elemzésénél az élők és a klasszikusok közötti megoszlást jónak mondja és megjegyzi, hogy az új magyar szerzők iránt állandó az érdeklődés, annak ellenére, hogy az olvasók nem mindig vélekednek kedvezően írásaikról. A nyugati klasszikus szépirodalom arányszáma kétségtelenül nagyobb lenne, ha műveik nagyobb választékban és több példányban állnának az olvasók rendelkezésére. Az orosz klasszikus könyvállomány kielégítő, forgalmuk állandónak látszik. A szovjet irodalom iránt az érdeklődés csökkent — mondja Kordos elvtárs — az olvasók inkább csak a nevesebb szerzők (pl. Erenburg) újdonságait keresik. Kivételesen Solohov, művei iránt az érdeklődés nem lankad. A népi demokratikus írók műveinek forgalma — az állományhoz viszonyítva — kielégítő. A mai nyugati írók közül Fast és Andersen Nexő népszerű. Keresettek a népmese gyűjtemények, sajnos kevés van belőlük.

A legnépszerűbb író Miskolcon is Jókai (12.4%), utána Mikszáth (5.8%) és Móricz (5.6%) következik, majd nagy távolságban Dickens, Tolsztoj L., Veres Péter, Hugo, Zola, Balzac, Vörösmarty, Shakespeare (forgalom 1 és 2% között ingadozik), Móra, Illés Béla, Szabó Pál, Jack London, Andersen Nexő, Arany János, Erenburg, Puskin, Petőfi, Illyés Gyula, Shaw, Gorkij, Solohov, André Stil.

A sorrend sokban hasonlít a budapesti nőolvasók kívánságaihoz, kivált az első helyezéseket illetően. Az eltéréseket jobbra a könyvtár állománya magyarázza. Feltételezem, hogy Thomas Mann-tól alig van mű a könyvtárban, valószínűleg ugyanez a helyzet Maupassantnál, Karinthy Frigyesnél, Kosztolányival, Krudylval is. A kölcsönző állománya túlnyomórészt a felszabadulás után, sőt az utóbbi években megjelent művekből áll. A bestsellerek, félírók, tehetségehagyottak művei hiányoznak. Néhány erősen olvasott íróról (pl. Molière) nem készült statisztika. A nagy klasszikusok előkelő helyezése nyilvánvalóan a könyvtár nevelőmunkájának, előadássorozatának is köszönhető.

A legérdekesebb része Kordos tanulmányának a forgalomnak az állománnyal való egybevetése. Az állomány — természetesen — erősen befolyásolja, gyakran meghatározza a kölcsönzéseket. Néhány szerzőnél kiszámították a könyvtárban meglévő kötetek kihasználtsági fokát is. Ime:

5 kötet Shaw 200%	42 » Vörösmarty 126%
32 » Hugo 187%	35 » Móra 122%
45 » Dickens 180%	218 » Mikszáth 119%
35 » Zola 177%	64 » L. Tolstoj 118
33 » Balzac 166%	217 » Móricz 114%
31 » Shakespeare 151%	22 » J. London 113%
420 » Jókai 132%	

Ezeknek az íróknak a könyvtárban minden egyes meglévő műve egy hónap alatt egynél több olvasónál volt, Shaw minden egyes kötetét egy hónap alatt éppen kétszer olvasták ki.

A felsoroltak után Szabó Pál, Veres Péter, Andersen Nexó, Erenburg, Illés Béla, Puskin, André Stil, Petőfi, Arany, Solohov, Illyés Gyula, Gorkij, Spanov következik. Ezeknek az íróknak már nem minden meglévő könyvét kölcsönözték ki szeptemberben. Például a 27 Spanov kötetből mindössze csak 2-t. Sajnos a statisztika nem mutatja ki, hogy az egyes íróknak hány különböző műve van meg a könyvtárban és hogy ugyanazon műből hány példány. De így is nyilvánvaló, hogy a sok regényt írt íróktól (ha a könyvtár is nagy választékot nyújt belőlük) természetesen többet olvasnak. Ezt elsősorban Jókai, Mikszáth és Móricz bizonyítja. Illyés Gyula viszonylag nem nagy kihasználtsági százalékát (22%) például az okozza, hogy a könyvtárban meglévő 62 kötetet túlnyomórészt vékony versesfüzet, regényiből és egyéb munkáiból kevés a példány. Ugyanez a helyzet a 39%-os kihasználtságú Puskin köteteknél is, az állomány 80%-át »A kapitány lánya« című vékony füzet teszi ki. Morától is csak egyazon gyűjtemény (Hiszek az emberben) van

meg sok példányban, regényei szinte teljesen hiányoznak. Spanov példája pedig azt mutatja, nem helyes, ha egy — időlegesen bármennyire népszerűvé vált — műből túlsok példányt szerez be a könyvtáros.

Kordos elvtárs munkája a könyvtár szerzeményezési, állományfejlesztési munkájához rendkívül komoly segítséget jelent, mert felfedi az adott könyvtár állományának egyoldalúságát, hiányait. Úgy gondolom, hogy komoly és tervszerű állománygyarapítási munkát csak ilyen alapos és mélyreható vizsgálódások után és alapján lehet végezni. Persze helyes lenne, ha a kívánságokat — továbbfejlesztve a Dobos Pirooska által alkalmazott módszert — Miskolcon is felmérnék és ennek eredményét egybevetnék a kölcsönzés tényleges adataival. A könyvtárnak a rejtett, de helyes igényekre is tekintettel kell lennie. Az a gyanúm, hogy például Miskolcon az ismeretterjesztő művek alacsony forgalmát ezeknek a munkáknak helytelen összeválogatottsága (pl. a természetudományos munkákból csak a legnépszerűbb műveket tartalmazza a kölcsönző), kevéssé feltárt volta (a kölcsönző katalógusában mincsemek meg a műszaki részlegben és az olvasótermi raktár anyagában lévő művek címlírásai) okozza. Ha ezen változtatnak, kétségek nélkül több ismeretterjesztő művet visznek majd ki az olvasók.

Természetesen egy könyvtár állományfejlesztési munkájában nem támaszkodhat csupán az olvasók tetteikkel, vagy szavakkal kifejezett kívánságaira. Egy könyvtárnak az állományával is mevelő munkát kell végeznie és ezenkívül komolyan tekintetbe kell vennie a hónap igényeit. Ez azt jelenti, hogy gondot kell fordítani a még ismeretlen, vagy kevéssé ismert mai (magyar és nem magyar) írók műveinek beszerzésére és ajánlására, bár ezeket éppen ismeretlenségük folytán még senki sem kéri. Például: Az a könyvtáros, aki csak az olvasók igényeire támaszkodik, nem vásárolta volna meg a klasszikus német író Fontane »Effi Briest« című regényét; ettől a szerzőtől ugyanis még semmit sem fordítottak le magyarra, tehát az olvasók nem is igényelték.

Azt hiszem, mindenki előtt nyilvánvaló, hogy az ismertett két felmérés — bár sok munkával járt — egyáltalában nem volt haszontalan. Remélem, Dobos elvtársnő és Kordos elvtárs példája követőkre talál és könyvtárosaink állománygyarapítási és nevelői munkásságukat mind többen és többen a valóságos igények ismeretében, tervszerűen fogják végezni.

Z. V.